Ruskoaho

18.5.2026

223/04.01.00/2026

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta
stv@eduskunta.fi

Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokous 19.5.2026 klo 10

Asia: VNS 3/2026 vp Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027–2030

Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa sosiaali- ja terveysvaliokunnalle julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027–2030. KT jakaa suunnitelmassa esitetyn näkemyksen, että Suomen julkisen talouden kiivas velkaantuminen ja heikko talouskasvu ovat erittäin huolestuttavia. Tilanne on heikentynyt julkisen talouden velkaantumisen ja näkymien osalta merkittävästi viime vuosina. Näkymät edellyttävät merkittäviä sopeutustoimia julkiseen talouteen. Pitkällä aikavälillä syntyvyyden lasku on Suomen suurin rakenteellinen haaste, minkä kääntämiseen olisi löydyttävä keinoja. Hyvinvointiyhteiskunnan palvelulupaus sekä palveluiden että sosiaaliturvan suhteen ei kestä ennakoitua demografista kehitystä.

Julkisen talouden sektoreista valtion tilanne on heikoin. Kunnat ja hyvinvointialueet ovat lähempänä tasapainoa, ja tähän tilanteeseen pääseminen on edellyttänyt paikallishallinnon toimijoilta jatkuvasti lukuisia erilaisia sopeuttavia toimintoja. Henkilöstöön kohdistuvat toimet ovat nousseet aiempaa voimakkaammin esiin, mikä näkyy myös työmarkkinoilla. KT:n vuoden vaihteen ajankohtaiskyselyn tulos osoitti, että hyvinvointialueilla irtisanotun henkilöstön määrä ylitti 1990-luvun laman tason.

Talouden tilanteesta ja velkaantumisen taittamisesta

Julkisen talouden velkaantuminen on noussut tasolle, jossa velkataso itsessään voi haastaa ja rajoittaa tulevaisuuden kasvua. Velkaantumisen vauhti on samaan aikaan huolestuttavan nopeaa. Sellaista tuottavuuden tai talouskasvun kiihtymistä on vaikea nähdä, joka riittäisi poistamaan menosopeutuksen tarpeen. KT korostaa, että uskottava velkaantumisen hillitseminen edellyttää merkittävää sopeutusta. Taakanjakoa on toteutettava laajasti eri yhteiskunnan toimintoja sitouttaen. Mikäli suuria kokonaisuuksia jätetään kokonaan sopeutuksen ulkopuolelle, rasite kasautuu kohtuuttomasti muille sektoreille. Ajatus on ulotettava erilaisiin indeksisidonnaisiin menoihin, joiden osuus budjetista on merkittävä, sillä muuten velvoitteet muille sektoreille kasvavat.

KT korostaa, että julkisen talouden sopeuttaminen ei saa kohdistua kohtuuttomasti hyvinvointiyhteiskunnan ydintehtäviin, joista esimerkkeinä kuntien ja hyvinvointialueiden kasvatus-, koulutus- ja hyvinvointitehtävät. Nämä palvelut mahdollistavat mm. osaavan ja toimintakykyisen työvoiman sekä yhteiskunnan uusiutumisen, jotka ovat myös talouskasvun syntymisen perusedellytyksiä. Tehtävien ja rahoituksen on kuljettava käsikädessä julkisissa palveluissa: mahdollisten rahoitusleikkausten vastapainona on oltava vastaavat muutokset tehtäviin.

KT on tuonut esiin, että uuden kasvun synnyttämiseksi esimerkiksi yritystukien kohdentamista tulisi arvioida siten, että ne tukisivat enemmän uutta kasvua kuin nykytilan säilyttämistä. Näitä toimenpiteitä on ollut liian vähän. Palveluiden määrää ja kohdentumista on syytä arvioida yhdenvertaisuuden ja vaikuttavuuden näkökulmasta ja on tarkasteltava peruspalvelujen ja täydentävien palvelujen suhdetta. Järjestöjen tai yksityisten palveluntuottajien tukeminen siirtää painopistettä pois yhdenvertaisesti saavutettavista palveluista ja ohjaa osaavaa työvoimaa peruspalveluiden ulkopuolelle. Siinä mielessä avustusten leikkaaminen on perustellumpaa kuin lakisääteisistä yhteiskunnan ydintoiminnoista leikkaaminen.

Olisi arvioitava miltä osin järjestöt tekevät päällekkäistä työtä hyvinvointialueiden lakisääteisteen tehtävien kanssa. Tämä osa rahoitusta voisi olla tarkoituksenmukaista siirtää hyvinvointialueiden rahoitukseen, jolloin hyvinvointialueet voisivat arvioida, onko tuottavampaa ostaa nämä palvelut vai tuottaa ne itse. Siirto voisi parantaa palvelujen järjestämisen kokonaistuottavuutta. On myös arvioitava, onko järjestöjen tukeminen tarkoituksenmukaista niiden tehtävien osalta, joille ei löydy yhteiskunnastamme muuta tekijää, vai kannattaako rahat käyttää toisiin tarkoituksiin.

KT pitää esimerkkinä julkisia palveluja uhkaavasta ja valtion taloutta heikentävästä yritystuesta yksityisen sairaanhoidon korvausten kasvattamisen. KT ei pidä rinnakkaisten järjestelmien kehittämistä tarkoituksenmukaisena, eikä julkisia varoja kannattaisi ohjata tähän. Yksityisen sairaanhoidon korvausten kasvattaminen luo kannustetta henkilöstön siirtymiseen sektorien välillä, lisää palkkakilpailua ja muita kustannuksia. Toimenpide voi heikentää henkilöstön saatavuutta ja riittävyyttä hyvinvointialueilla, lisätä hoitojonoja ja terveyspalveluiden häiriökysyntää ja kustannuksia.

Kun samaan aikaan lisätään terveyshyödyn kannalta vähävaikutteisia, taloudellisesti tehottomia ja epätasa-arvoa lisääviä yksityisen hoidon tukia, näyttäytyvät asiakasmaksujen korotukset ristiriitaiselta. Julkisten ja tasa-arvoisten palvelujen piiriin pääsemisen kynnyksiä ei tulisi korottaa, sillä toimenpide voi johtaa hoitoon hakeutumisen viivästymiseen tai hoitoon sitoutumisen heikentymiseen, mitkä voivat aiheuttaa suurempia kustannuksia myöhemmin. Kansanterveyden, hoidon kohdentumisen, tasa-arvon tai kustannusvaikuttavan hoidon kannalta on mahdotonta perustella toimia, joilla pyritään parantamaan tietyn ikäisten terveempien ja parempiosaisten hoitoon pääsyä ja lisätään palveluiden käytön kynnystä heikompiosaisille.

Myönteisenä asiana KT pitää lisärahoitusta korkeakoulutuksen aloituspaikkojen lisäämiseen. On hyvä suunnata lisäykset talouskasvua kiihdyttäville aloille. Tulevaisuuden kasvun edellytykset paranevat osaamistason kasvattamisen myötä ja aloituspaikkoja on kohdennettava erityisesti työvoimapulasta kasvaville aloille. Alat, joissa työllisyys ja palkat ovat korkeita, ovat lähtökohtaisesti niitä, joissa koulutuspaikkojen lisääminen tuottaa eniten kasvua, tuottavuutta ja lisäarvoa talouteen.

Hyvinvointialueiden taloudesta ja työvoimatilanteesta

Hyvinvointialueet tekivät odotettua suuremman talouskäänteen vuonna 2025 eri sopeutustoimien turvin. Hyvinvointialueet ovat vähentäneet kallista palveluiden ostamista ja vuokratyövoiman käyttöä ja suurempi osa palvelutuotannosta tehdään nyt omana toimintana, mikä on ollut merkittävä säästötoimi. Tältä osin

hyvinvointialueuudistus ja suurempien järjestäjien leveämmät hartiat ovat toimineet toivotulla tavalla.

Hyvinvointialueet ovat käyneet mittavia yhteistoimintaneuvotteluja matkan varrella. Toimintoja on perattu läpi, päällekkäisyyksiä karsittu ja palveluverkkoja tiivistetty. Toimien seurauksena KT:n Ajankohtaiskyselyn mukaan vuonna 2025 arviolta noin 1 300 henkilöä irtisanottiin hyvinvointialueilta. Vaikka palvelutarve on väestön ikääntymisen myötä kasvanut ja hyvinvointialueet ovat lisänneet oman palvelutuotannon osuutta, vaikuttaa eri tietolähteiden mukaan siltä, että vuoden 2025 loppupuolella henkilöstömäärän kasvu hyvinvointialueilla olisi päättynyt. Hyvinvointialueet arvioivat myös KT:n ajankohtaiskyselyssä irtisanomisten määrän jopa hieman kasvavan vuonna 2026. Hyvinvointialueiden hoitojonoissa ja palveluihin pääsyssä on runsaasti vaihtelua niin toiminnoittain kuin alueittain, mutta palvelujen turvaaminen on ollut huolimatta säästötoimista tärkeä prioriteetti eikä olennaista heikkenemistä ole näkyvissä.

Julkista sektoria koskevat tarkat mitoitukset ja kelpoisuusehdot palkattavalle henkilöstölle. Rajoitukset ja mitoitukset ovat monin paikoin pistemäisesti eri toimintoihin asetettu. Ne osaltaan rajoittavat mahdollisuuksia suunnata henkilöstöään kustannusvaikuttavimpiin paikkoihin. Erittäin moni toiminto pyörii erittäin hyvin ilman sitovia henkilöstömitoituksia ja henkilöstö sijoitellaan näihin tehtäviin tarpeen mukaan. Sen sijaan siellä missä mitoituksia on, on yleensä korkeampi palveluun pääsemisen kynnys ja erilaisia ruuhkia ja häiriöitä toiminnoissa. Palvelut voivat myös ruuhkautua muualla, kun sinne henkilöstä ei ole siirrettävissä, tai sieltä asiakkaita ei saada eteenpäin.

Työvoimapulalla on kuntien ja hyvinvointialueiden kustannusvaikuttaviin palveluihin suuri merkitys. Hyvinvointialueet aloittivat tilanteessa, jossa pula pätevistä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista aiheutti mittavia kustannuksia, kun vuokratyövoiman ja ostopalveluiden hinnat kasvoivat voimakkaasti. Talouden ja työllisyyden heikko kehitys sekä hyvinvointialueiden säästötoimet ovat vähentäneet kilpailua työvoimasta ja työvoimapula sekä kustannuksien kasvu ovat tilapäisesti helpottaneet. KT korostaa, että talouden suhdanteen kääntyessä työvoimapula voi palata ja on tärkeä pitää huolta riittävistä koulutuspaikkojen lisäyksistä kuntien ja hyvinvointialueiden tarvitsemaan henkilöstöön, esimerkiksi lääkäreille, hammaslääkäreille, sosiaalityöntekijöille ja psykologeille. Nämä ovat kaikki korkean työllisyyden hakupainealoja, joilla koulutuspaikkojen lisäykset ovat hyvää talous-, työllisyys ja hyvinvointipolitiikkaa.

Hyvinvointialueiden näkymiä haastavat rahoitusmallin voimakkaat muutokset ja heilahdukset. Rahoitusmalli suunniteltiin tilanteeseen, jossa siirtyvä raha vastaisi kustannuksia, kustannukset kasvaisivat ennusteen mukaisesti ja alueiden diagnoositiedot olisivat yhtenevät, laadukkaat ja selittäisivät kustannusten eroja alueiden välillä. Kun mikään näistä ei toteudu, rahoitusmalli on ongelmissa. Rahoituksen jälkikäteistarkistus ja sen aiheuttama rytmihäiriö on paljon tarkoitustaan suuremmassa roolissa. Alueet ovat keskenään hyvin erilaisissa tilanteissa, mikä tarkoittaa merkittäviä eroja kannusteissa alueiden välillä. Rahoitusmallin säätäminen käsiohjauksella toteutuneiden talouslukujen valossa voi vääristää kannusteita entisestään. Alueiden liikkumatila monin paikoin on myös kapea tiukan substanssisääntelyn vuoksi.

Hyvinvointialueiden ennustettu kustannusten kasvu on nopeampaa lähivuosina kuin tulojen kasvu. Sekä alijäämien kattamisvelvoite että tuleva tulojen ja menojen epätasapaino edellyttävät mittavaa tuottavuuden kasvua tulevaisuudessakin. Mikäli kustannuksia ei onnistuta leikkaamaan muuten, lienee realistista odottaa, että hyvinvointialueiden henkilöstömäärää sopeutetaan myös jatkossa.

Kuntien taloudesta

Kuntatalouden tilanne riippuu voimakkaasti verotuloista ja on siten altis yleiselle talouskehitykselle. Kuntien suhdanneherkkyyttä on korostanut työllisyyspalveluiden siirtyminen kuntien vastuulle. Heikentyvä työllisyystilanne on syönyt merkittävästi kuntien liikkumavaraa, koska siirtyvä rahoitus oli arvioitu paremman työllisyystilanteen vallitessa. Tästä on aiheutunut kunnille satojen miljoonien ylimääräinen rasite. Rahoitusmalli toimii nyt vastasyklisesti, sillä kun verotulot ovat alhaisemmat, ovat sakkomaksut korkeammat ja rahaa palvelujen järjestämiseen vähemmän. Työvoimapalvelujen puute saattaa pitkittää työttömyysjaksoja ja lisätä pienituloisuutta. Kunnat ovatkin sopeuttaneet toimintaansa ja henkilöstömäärä on laskussa. Vaikka kunnissa irtisanomisten määrä onkin ollut hyvinvointialueita vähäisempää, ovat ne kuitenkin historiaan peilaten poikkeuksellisen korkeita.

Lopuksi

Julkisten talouden paraneminen edellyttää uutta kasvua ja tuottavuuden paranemista. Tuottavuuden paraneminen edellyttää, että osaavaa työvoimaa on saatavilla ja voidaan ottaa käyttöön uusia toimintatapoja ja tuotantoteknologiaa. Asioita on pystyttävä tekemään uusilla ja kustannusvaikuttavammilla tavoilla. Liikkumavaran luominen paikallisille toimijoille on keskeistä. KT:n ajankohtaiskyselyn mukaan kunnissa ja hyvinvointialueilla nähdään tiukan sääntelyn ja normiohjauksen uhkaavan palvelujen järjestämistä. Aito tuottavuus syntyy uusista tavoista toimia, eikä erilaiset rahanjakoa muuttavat uudistukset paranna julkisen talouden tilannetta kokonaisuutena.

KUNTA- JA HYVINVOINTIALUETYÖNANTAJAT KT

pääekonomisti Juho Ruskoaho